

גליזון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

שמות

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת שמות

- א בן ירכה - להרחיק ה'ספקות' באמונה
- ב עשה ועושה ויעשה לכל המעשים - לא המקום גורם אלא הקב"ה שהביאו לשם
- ג מן השמים - אף האמונה ניתנת במתנה מן השמים
- ד ויאנחו ויזעקו - זעקת הלב מתקבלת ביותר אף בלא דיבורים
- ה ותעל שוועתם - הכל צריכין לבוח התפילה
- ו מן העבודה ויזעקו - התפילה מתוך לב נשבר מתקבלת ביותר
- ז וירא בסבלותם - להתבונן תמיד בצרכי הזולת להיטיב עמו ולמנוע ממנו צער
- ח המקום אשר אתה עומד - בכל עת ובכל זמן ובכל מקום בידו להתקרב אל ה'
- ט בני חביבי - חביבות הבורא בהתגברות האדם על יצרו
- י ותשלח את אמתה - יעשה מה שבידו עשות ומן השמים יסייעוהו
- יא כל העוסק בתורה - התיקון ע"י לימוד התורה"ק ובפרט כשהוא ברציפות

שמות

כן ירבה - להרחיק ה'ספקות' באמונה

הקודש' אומרת 'בן ירבה' - יתרבה בקרב בני ישראל 'כן' שהוא לשון וודאי, ויאמינו בלי שום ספק והרהור.

בפרשתן (א ייב) 'פן ירבה... כן ירבה, וברש"י, 'רוח הקודש אומרת כן - אתם אומרים פן ירבה ואני אומר כן ירבה'. ביאר הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע כי פרעה הוא היצר אומר פן - ירבה, ברצותו להרבות בבני ישראל את ה'פן' - הספיקות וקושיות באמונתם, כי ע"י הספיקות נוטה האדם מהאמונה התמימה, אבל 'רוח

כי שמענו רבים מאחינו בני ישראל המתחבטים בלבם ומתייסרים בנפשותם מצרותיהם ומ'הלחץ זה הדחק' ברוב פחדם מה ילד יום... מה נאכל מעתה... מה יעלה בגורל שידוך פלוני, וכן הוא כבריאות הגוף והנפש. הרי לכם 'רפואה' לכל זה היא האמונה הפשוטה - הברורה

א. מאמר זה אמר הרה"ק 'האמרי חיים' זי"ע בשנת תש"ו, כשנכנס פעם להיכל הישיבה (בגראסוורדיין) ומצא שם כמה תלמידים מדברים ביניהם על מאורעות המלחמה הנוראה... ניגש הרבי ושאלם על מה נסובו הדיבורים, הבחורים שתקו מפחד ומורא, נענה הרבי ואמר מצינו בתלמודא פעמים רבות (עי' שבת קכא:) 'מאן נימא דמתרצתא היא, דלמא משבשתא היא'. והנה, תיבת מא"ן נוטריקון א-ל-מלך נאמן ומורה על האמונה בהשי"ת. והיינו כי מא"ן נימא - האומר (נימא פירושה 'אומר') בכל עת וזמן שהקב"ה קל נאמן הוא, הרי שמתרצתא היא, אדם זה מתורץ הוא, יש לו תירוצים וביאורים על כל הקורות עמו, בידעו שהכל משמים. אך דילמא האדם שהוא מלא בספיקות בכל הקורות עמו, כי אולי פלוני עשה לו כך ואלמוני נהג עמו להיפך, ואולי אם היה נוהג אחרת לא היו ייסורים באים עליו - אדם כזה הרי הוא משבשתא כי כל ימי חייו מלאים בשיבושים ואינו מבין מדוע כל זה בא עליו.

וכבר היה הרה"ק מקוברין זי"ע אומר (הובא ב'תורת אבות' שבת אות קמא) ש'א-ל אדון על כל המעשים' הוא התירוץ לכל הקושיות... כי אף אם הוא מלא קושיות כרימון על מצבו. יתחזק, והילוכו יהא בנחת בסמיכתו שהכל מאת ה' בא לו ולטובה רבה כוונתו.

פעם התאונן יהודי בפני הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע שיש לו קושיות שונות באמונת הבורא. ענהו רבו, אינך הראשון שמקשה כלפי מעלה - כבר קידמך פרעה ששאל בפרשתן (ה ב) 'מי ה' אשר אשמע בקולו' וכהנה עוד. וסופו מה היה, שעל כל קושיא קיבל מכה קשה מאת הבורא, וכבר ראה 'מי ה'...

כיוצא בדבר מסופר על הרה"ק רבי שמעון מיערוסלאב זי"ע שהאריך ימים ושנים יותר על הרגיל באותם השנים (נלב"ע בהיותו בן צ"א), משנשאל במה הארכת ימים. ענה, הנה אדם שקשה לו 'קושיות' על דרכי הנהגת ה', עונים לו מן השמים, א"כ, עלה הנה לבית דין של מעלה, ויתורצו כל קושיותיך אחת לאחת... אך אני שמעולם לא הוקשה לי מידי, ואת כל אשר אירע לי קיבלתי בשמחה, לכן זכיתי לאריכות ימים מופלגת (הובא באוהל שמעון עמ' י"ז).

מעשה נורא הביאו בספרי קורות הימים על תלמידו של הרמב"ן שחלה את חליו האחרון, והלך הרמב"ן לבקרו, וכאשר ראה דכבר תקיף ליה עלמא, אמר לו - שמע בני לאשר אצווך, הנה בעולם העליון יש היכל קדוש הנקרא 'כסאות למשפט' ושם 'שכינה' נמצאת, על כן קח נא 'קמיע' זו אשר אתן לך כעת, עמה תלך לכל הממונים ותבקשם שיובילוך להיכל 'כסאות למשפט', שם תשאל מאת הבורא 'כמה שאלות עצומות שיש לי על הנהגתו יתברך עם עמו ישראל', וגם על מה נלקחת מהאי עלמא כה צעיר לימים. ויהי היום, וישב הרמב"ן ולמד אצל החלון, והנה נפתח החלון, ונתגלה אליו אותו תלמיד ואמר לו, בעלותי השמימה, בכל מקום שהראיתי את הפיתקא שמסרת בידי לא מנעו את דרכי, וכך עליתי מעלה מעלה עד אותו היכל אשר ציוויתני לילך שמה, אך מה אעשה שכאשר רציתי לשאול את השאלות והתמיהות שציוויתני לשאול, לא הוקשה לי מידי ולא היה לי מה לשאול, כי בעולם האמת רואים שאין כלל קושיות, והכל 'בצדק ובמשפט בחסד וברחמים' (הובא ב'משנה שכיר' אבות פ"ו ממה שראה בספר קדום).

ב. ויתרחק כל איש מההתחכמויות למיניהם - ולא יסכין לנסות להבין את דרכי השי"ת. פעם נכנס יהודי אל הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע ושאלו מה טיבו של בחור פלוני כי הציעו לו לקחתו כחתן לבתו, ענהו הרבי הרי בחור זה פיקח הוא... יצא האיש את פני רבו ולא הבין מה הייתה כוונתו, אם לטב או למוטב. ניגש אל אחיו של האמרי אמת הרה"ק רבי משה בצלאל זי"ע והי"ד וביקשו מאתו שיבאר לו את תשובת הרבי. ענה לו רמ"ב כתיב (בפרשתן ד יא) 'ויאמר

ללא כל כחל ושרק, בלי ספקות וחששות, כי אז יקויים בהם 'אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא'.

וכך פירשו צדיקים (הרה"ק רבי ירחמיאל זי"ע בנו של הרה"ק היהודי הקדוש זי"ע, הובא בספרן של צדיקים מערכת רבי ירחמיאל) בפסוק האמור בפרשת נצבים (כט ז) 'פן יש בכם שרש פרה ראש ולענה', כי אותו פן – הספקות המכרסמים בלב אדם, כשאין אמונתו ברורה ונהירה בלב, זהו שורש פורה ראש ולענה, שורש כל מיני רעות וצרות ברוחניות ובגשמיות. לאורך יש לומר

ודע כי זוהי קליפת 'עמלק' שנצטוונו בתורה למחות כל 'זכר עמלק', והיא אחת משש זכירות שאין לנו להסירה דעת מהם - 'זכור את אשר עשה לך עמלק...' אשר קרך בדרך' (דברים כה ז), וכידוע מפי צדיקים כי זוהי קליפתו של עמלק, כמרומו בשמו 'עמלק' העולה בגימטריא 'ספק' (240) – כי כל מטרתו לקרר את ה'אמבטיה הרוחת', לצנן את אמונתם בה' על ידי

ה' אליו, מי שם פה לאדם, או מי ישום אילם או חרש או פיקח או עיוור'. הרי לך שמקומו של הפיקח בין בעלי המומין. וזו הייתה כוונת הרבי כי מי שניחן ב'פיקחות' במידה יתירה (אויבער חכם) הוא בעל מום, וסלק ידך ממנו.

ג. שמעתי מרב גדול וחשוב שליט"א לבאר את דברי רש"י בפרשת יתרו (יח ט) 'ויחד יתרו - וישמח יתרו, זהו פשוטו. ומדרש אגדה, נעשה בשרו חדודין חדודין'. כי המהלך באמונה פשוטה הרי הוא מלא שמחה, אבל כשמתחיל עם 'פשעטלעך' - דרשות וחקירות, אז 'חידודין חידודין' - שטעכט עס פון אלע זייטן (הרי הוא נדקר בכל מיני דקירות).

מצינו בכוחה של המאמין ובוטח בה' באמונה פשוטה ובטחון וודאי ללא כל ספקות וצדדים, במעשה שהיה - פעם דרש ה'אלשיך' הקדוש זי"ע בפני תלמידיו אודות מידת הביטחון, ובתוך דבריו אמר שהבורא משפיע שפע הפרנסה על הבוטח בו אף אם לא עשה הבוטח איזו סיבה ו'השתדלות' לפרנסתו, אחד מהשומעים שהיה 'מפשוטי העם' והיה עוסק במשא 'חומר ובלבנים' נתעורר מדברי ה'אלשיך', וגמר אומר בנפשו לבטוח בבוראו ולעזוב את כל עסקיו והשתדלותו, ומעתה 'מקומו' בבית המדרש - על התורה ועל העבודה, באמירת תהלים, מעמדות וכו', והבורא כבר ישלח לו פרנסה וכלכלה. בני ביתו ניסו להניאו מכך אך לא עלתה בידם כהוא זה, ומכיוון שהחליט כן, מכר את החמור ששימשו לישא משאותיו - לעכו"ם שעסקו היה בחפירת מערות, ומהמעות שקיבל מהעכו"ם נתפרנסו בני הבית, כעבור כמה ימים 'תם הכסף', נכנסו בני הבית והתחננו בפניו שיצא אדם לפעלו ולעבודתו, ויביא לחם לפי הטף, אך היהודי התחזק ואמר 'מבטחי בה' אלוקי - התייצבו וראו את ישועת ה'... באותו היום הלך הנכרי עם החמור לעבודתו בהרים וגבעות, ובתוך כדי שחפר במערות מצא אוצר גדול של אבנים טובות ומרגליות לאין שיעור, העמיסן על החמור, ונכנס שוב אל המערה לבדוק האם נשאר עוד מהאוצר הרב, אז נפלה כל אדמת המערה עליו ו'שם הייתה קבורתו'. החמור שעמד מחוץ למערה המתין עד בוש על 'בעליו' החדשים, ומשראה שבוש לבוא, חזר העירה עם משא ה'אוצר' אל הבית שהיה רגיל להלך - לבית היהודי, ותשתומם נפשם לראות את 'חמורם' מכבר הימים, חוזר אליהם טעון אוצר אבנים טובות מרגליות, שסיפקו מזונות וכל הצטרכויותיהם, לו ולצאצאיו למשך כל חייהם.

אחר הדברים האלה, באו תלמידי ה'אלשיך' הק' זי"ע אל רבם ואמרו לו, הלא אנו עוסקים זה רבות בשנים ב'סוגית' הביטחון, ומעולם לא בא עלינו שפע כזה מן השמים, ואילו אדם פשוט זה, אך החל לעסוק בבטחון מיד נהפך לגביר אדיר, ענה להם ה'אלשיך' הק', משל למה הדבר דומה, למסמר התקוע בקרקע קשה, שכל רוח שבעולם לא תוכל להסיטו ממקומו, מה שאין כן המסמר שתקעוהו בקרקע רכה, אפילו 'רוח מצויה' תזיזנו הנה והנה, והנמשל, אצלכם האמונה כ'קרקע רכה', והיינו אף ש'מאמינים' ובוטחים' אתם באמונת איתן בבורא, מכל מקום מאחר ו'גברא רבא' הנכם, ו'כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו' (סוכה נב), לא ינוח היצר ולא ישקוט עד שמכניס בכם קושיות בעניין הביטחון, ואכן נכון הדבר שמייד תתחזקו להסיר את כל הקושיות, אך גם היצר ישוב להקשות, ואתם תתחזקו, וחוזר חלילה, אמנם אלו ה'ספיקות' עם ההתחזקות הופכים את אמונתכם ל'קרקע רכה', ומונעים מכם את כל העושר הרב, מה שאין כן אדם פשוט זה, שנתעורר ל'בטחון הגמור' בלא שום 'חכמות' ופשעטלעך (נימוקים שונים ומשונים), והאמין בבורא שהוא הזן ומפרנס מקרני ראמים עד ביצי כינים כפשוטו וכמשמעו, ואף האדם בכללם, בזה המשיך על עצמו שפע רב ועשירות, כי היתה אמונתו תקועה כבקרקע קשה - בלא שום מציאות לזוז הנה והנה. על כן הגיע כל העושר עד לפתח ביתו ממש, בלא שום השתדלות וטירחה.

מצורעת כשלג. ויאמר השב ידך אל חיקך וישב ידו אל חיקו ויוציאה מחיקו והנה שבה כבשרו, ולכאורה תמוה, מדוע אמר לו השב ידך אל חיקך, וכי יפלא מה' לרפאות ידו גם מחוץ לחיקו, והלוא גם כזה קטן הוא כנגד כל הנסים והנפלאות שהיו ביציאת מצרים. ומבארים בשם הגה"ק ה'חפץ חיים' (עיי' שמה"ל 'בפרשת שמות') שכאן למדנו שאין המקום גורם לביאת הצרעת, אלא 'ה' נתן וה' לקח'. לכן נתרפאת ידו דייקא בחיקו - באותו מקום שנצטרע, ומינה תבין שאם בחיקו היה איזה סיבה לצרעת היאך נתרפאת ידו שם, אלא שאין החיק גורם צרעת ואין החיק מרפא צרעת, אלא על פי ה' יבוא ועל פי ה' ילך [כמו שאמרו (ר"ה כט.) לא הנחש ממית ולא הנחש מחיה].

ומבאין נבין, שלא עשייתנו היא שהביאה שיהיה לנו כך וכך, אלא אדרבה מאחר שהיה דבר זה רצון השי"ת, על כן נסתבב שיעשה אותה הפעולה. כגון מי שעבר באיזה מקום סכנה וניזוק, לא ניזוק מפני שהלך בדרכו באותו מקום, אלא שמשמים נגזר עליו להיזוק ולכך סיבכו שילך אל מקום הסכנה, וכן ברווח - לא תאמר מאחר שבאתי הנה הרווחתי, אלא מאחר שנקצב עלי להרוויח באתי הנה, כי אין לך דבר שאינו מסובב על ידי מלך עליון בהשגחה פרטית ממש.

ה'ספיקות' למיניהם. ומשם הוא בא לאשר קרך - שממלא לכם של ישראל ספיקות באמונתם כ'השגחה פרטית', שח"ו יאמרו כי אך מקרה קרה ולא הקב"ה פעל כל זאת בהשגחה פרטית ומדוקדקת על כל בריה ובריה, על כל ענין וענין הנעשה בזה העולם - אין אדם נוגע כמובן לחברו אם לא הוכרו בן מפורש ממעל, כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה ואין אדם מרוויח או מפסיד, מצליח או 'לא יוצלח' אם לא נקבע כן משמים, אף לא יזו קש או תבן אם לא ציווה להם המלך 'לך הנה או הנה'...

ואף אם נראה לו כי רחוקה ממנו ישועתו יחזיק באמונה יתירה, וכך מבארים בפרשתן (ב ד) 'ותתצב אחותו מרחוק', שבא הכתוב לשבח את מרים הנביאה, שאף בעת שהיה נראה כי הבורא מסתיר פניו (שהוצרכו להחביא את משה) והרי הוא 'מרחוק', מכל מקום ותתצב - בעמידה איתנה מתוך אמונה שהבורא נמצא עמה גם בעת 'מרחוק'. ואדרבה, 'מרחוק ה' נראה לי' (ירמיה לא ב), היינו שבעת אשר נראה לו שהוא 'מרחוק' דייקא אז 'ה' נראה לי', ומביט עליו בחיבה כאהבת אב לבן.

עשה ועושה ויעשה לכל המעשים - לא המקום גורם אלא הקב"ה שהביאו לשם

בפרשתן (ד ו-ז) 'ויבא ידו בחיקו ויוציאה והנה ידו

ד. כל המרבה לדבר בעניני אמונה הרי זה משובח, וכך ביאר הרה"ק רבי משה מקאברין זי"ע (תורת אבות, אמונה ובטחון כח) במה דאיתא בגמ' (תמיד כח.) 'יחזיק באמונה יתירה', כלומר - למעלה ממדרגתו באמונה, ואף שבכל עניני העבודה אינו מן הראוי לדבר בעניינים שאינו עומד בהם ולעסוק במדרגות שלא השיג, מיהו בענייני אמונה מותר ואף מצוה לעסוק אף במדרגות שהן רחוקות ממנו (וכך היתה דרכו בקודש, להרבות לדבר ולעורר בענייני אמונה, ואף במדרגות נשגבות המיועדות לגדולים וצדיקים).

ה. על פי זה יש ליתן טעם לשבח בהא דמצינו בדברי חז"ל (ויק"ר כב ד) בסגולת מימי בארה של מרים לרפואה, וכן מבואר בספרים סגולת שתייתם לכל מיני ישועות, ואפשר לומר כי בבאר זו טמון כח אמונתה של מרים, ומבאר האמונה זו ישקו העדרים, להשפיע כל טוב על עם בני ישראל.

ו. הנה מצינו בפרשתן 'שפרעה גזר על הזכרים' - להשליכם היאורה, ומשנולד משה רבינו הצפינוהו בבית ג' חדשים ואז השליכוהו היאורה, ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו, ותבוא בת פרעה ותקחהו, ואיתא בגמ' (סוטה יב:) שמיד לאחר שהכניסו את משה לנהר בטלה הגזירה, שכך אמרו האיציטגנינים לפרעה שכבר נולד מושיען של ישראל והושלך המימה... ומן הנראה היה לה ליוכבד אמו לבכות, אוי לי, אילו המתנתי חצי השעה לא הוצרכתי לזרקו... אבל האמת שרק מאחר שכבר היה בנהר התבטלה הגזירה, ומכאן תלמד לעצמך שלא לומר אילו המתנתי... אילו לא הייתי עושה כך וכך... אילו לא הייתי אומר כך וכך... כי אין לך כל ידיעה פשוטה בכל המעשה אשר נעשה בעולם, שמח בחלקך, תן תודה לאלוקיך המוליכך בדרך הטובה כל הימים....

ז. הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (הובא באמרי פנחס ח"א, אמת ואמונה אות מב) היה אומר על מאמר חז"ל (גדרים ט:) 'רשעים מלאים חרטות', דלכאורה צ"ב אם הם מלאים חרטות על מעשיהם הרעים כבר אינם 'רשעים', אלא בעלי תשובה.

מן השמים - אף האמונה ניתנת במתנה מן השמים

ויאנחו ויזעקו - זעקת הלב מתקבלת ביותר אף בלא דיבורים

בפרשתן (ב כג) 'ויאנחו בני ישראל מן העבודה, ויזעקו, ותעל שועתם אל האלוקים מן העבודה, שוב כתיב (ג ט) 'ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אתם'. חזוק נפלא מצא הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (בפרשתן אות ב) בשם אביו הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זצ"ל לכל יחיד ויחיד בדור אחרון, שכל לב יודע מרת נפשו, איך שאנו סחופים טרודים ומבולבלים, מרוב הלחץ אשר לוחצים אותנו, ועפ"י רוב אין בידו לצמצם את מוחו - לחשוב מה שפתיו מיללו בעת התפילה - וחושב שממילא כל תפילתו איננה אלא מן השפה ולחוץ, והרי הוא רחוק רחוק מאביו שבשמים, אל יפול לבו בקרבו, אלא יתחזק וידע נאמנה שצעקת בני ישראל באה אלי, כי הקב"ה רואה כל מה שעובר על כל אחד ואחד, ורואה את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם שלכן אינו יכול אפילו להתפלל בעת, רק כאשר זועק מקרב לבו כמו שצעקו היהודים במצרים (ובלשונו הק) שאפילו כח הדיבור לא הי' להם רק צעקו אוי וויי... אזי אנחה זו עולה למעלה, וזעקה זו היא יקרה עד למאוד למעלה.

ומסיים שם, וז"ל. ומכאן הוא כח ההתחזקות לכל איש ישראל אשר מגודל צרותיו וחטאיו לא יוכל כמעט לפתוח פיו בתחינה ותפלה לפני הקב"ה, ואם מתפלל הוא כמעט מעורבב ומבולבל מהמחשבות

שמא תאמר מה אעשה שאיני מרגיש את אור האמונה, והיצר מבלבל את מוחי בספיקות שאלות וטרוניות על הנהגת הבורא, ואינו מניחני לקבל את כל הבא עלי באהבה ובשמחה. אולם העצה היעוצה היא להרבות בתפילה לזכות להשיג את האמונה הטהורה שאף היא ניתנת במתנת שמים^י, וכמו שביאר ה'פנים יפות' האמור בפרשתן (ד א-ג) 'והן לא יאמינו לי... ויאמר אליו ה' מזה בידך ויאמר מטה... וישליכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו, כי טענתו של משה רבינו הייתה - הרי לא יאמינו שה' שלחני. ענה לו הקב"ה, אף על האמונה גופא אמרו 'אלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו' (סוכה נב:), כי אני מכניס בלב אדם את הכוח להאמין, וראיה לדבר - 'השליכהו (את המטה) ארצה', והנה נהפך לנחש - וינס משה מפני הנחש, ותמה על עצמך האיך יארע כזאת שמשא איש האלוקים ינום מפחד הנחש, בפרט בעת שהוא עומד בסמוך להקב"ה, והרי כתב ב'חובת הלכות' (שער אהבת ה' פ"ו) על חסיד אחד שהיה 'ישן' ביערות ולא היה מתיירא מחיות היער, באמרו 'בוש אנכי להתיירא מדבר זולת אלוקי'. אלא מכאן שאף האמונה גופא ביד ה' היא, וברצונו ית' יאמין האדם, וממילא ודאי יאמינו כך בני ישראל כי אנכי אטע בלבכם נטעי האמונה. אמנם בידינו להאמין שיתן ונתן לנו הבורא אמונה עזה ותמימה לטוב לנו כל הימים^י.

וביאר הכוונה, שכשיארע לאיש איזה הפסד - הצדיק מאמין כי מה שעלה בידו אינו אלא מן השמים... אבל ה'רשעים' מלאים חרטות, ותמיד יאמר אוי לי שעשיתי כך וכך שמזה נסתבב לי ההפסד...

וכך אמר הגאון הגרי"ז מבריסק זצוק"ל, שהאומר 'איבדתי מעות ברחובה של עיר מאחר שנהיה לי חור בכיס בגדי, שמשם נפלו מעותי' הרי זה כפירה בהנהגת ה', אלא יאמר מאחר ורצה הקב"ה שאאבד את מעותי על כן נתהווה לי חור בכיס.

ח. כמסופר על מרן הבעש"ט הק' זי"ע אשר פעם באישון ליל ציווה לרתום את עגלתו ויצא בקפיצת הדרך בחופזה לבקר בכפר אחד בבית אחד מתלמידיו. משהגיע, נענה ואמר לו, 'דע לך שגם על אמונה צריכים לשפוך תפילה לפני ה' שנזכה למעלה הנכונה באמונה טהורה'. ומיד חזר הבעש"ט לביתו. התלמיד סיפר לאחר מכן שבאותה שעה נולדו בקרבו שאלות באמונה עד שנפשו הסתכנה בכך והיה אובד עצות, ואכן, הבעש"ט הרגיש בכך ממרחקים ומיהר להודיעו שעליו לשפוך שיח לפני קונו לקנות אמונה תמימה, ובזכות התפילה האיר הקב"ה בקרבו את אור האמונה ותנצל נפשו.

ט. ומלבד זאת, עלינו להרבות פעלים ככל שידנו מגעת לקנות את האמונה, והעיקר ע"י 'דיבורי אמונה' וכביאורן של צדיקים (הרה"ק מלעכוויטש זי"ע, תורת אבות אמונה ובטחון א) בכתוב (תהלים קטו י) 'האמנתי כי אדבר', כיצד אבוא לידי האמנתי, ע"י כי אדבר בדיבורי אמונה.

דליבא ועונה לקוראיו. וזה חשוב יותר מהתפלה שהיא בדיבור בחיתוך אותיות ותיבות, שמבינים המלאכים ויכול להיות קטרוג עליה, לא בן בזעקה הנ"ל בלא דבור השי"ת לבד יודע מחשבותיו ומבוקשו וממלא משאלות לבו לטובה (ומכאן שבוודאי עיקר התפילה היא בפה, אבל בזמנים כגון דא מתקבלת ביותר עצם הזעקה לפני ה').

בדברים האלה מצינו חיזוק נפלא בדברי הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע בפרשת בשלח (יד י) ויצעקו בני ישראל אל ה', פירש"י ז"ל 'תפשו אומנות אבותם', כי לא ידעו להתפלל כלל רק צעקו, וזה שתפשו אומנות אבותם - לצעוק לה', כי בקול ניכר פנימיות שבאדם, וכמו שאמרו חז"ל (גיטין כג.) 'טביעות עינא דקלא', ולא מחוש הדיבור וכן בשמים ניכר בקול ישראל הפנימיות, ועיקר הרצון שהוא רק לעבודת השי"ת... ובכוונה נסתם מהם ענין התפלה כדי שישאר לדורות שאף שלא יהיה להם בח להתפלל ולצעוק וישעם השי"ת. וכן איתא במכילתא (פ"ב) ה' ילחם לכם - אף שאתם תחרישון שלא יוכלו להתפלל...'

המבלבלים אותו, אעפ"כ כל יאמר לנפשו נואש, ויזעק ויתפלל לה' בכל יכולתו, ואף אם לא יעלה ח"ו מכל תפילתו רק אנחה אחת מקרב ולב עמוק השי"ת בוחן לב יחשוב עניו ומרודו ושפל מצבו ומקומו ושעתו שהביאו לבלבול הדעת וברוב רחמיו וחסדיו ישמע לאנחה האחת וישמע וישיעו.

ולא עוד אלא שמעלה מיוחדת יש לה לזעקה שבלב, כמו שכתב הרה"ק ה'מאור ושמש' זי"ע בפרשתן (ד"ה ויהי בימים הרבים ההם) על הפסוק דלעיל, שלכאורה קשה מדוע כתיב 'ויזעקו ותעל שועתם' ולא כתיב 'ויתפללו', ומכאן, וז"ל איתא במדרשים ובזוהר מעלת התפלה שהיא במקום עבודה, אמנם יש עתים שאין התפלה יכולה לעלות למעלה מפני הקטרוגים שמפסיקים כחומת ברזל, כמו שכתוב (עי' ישעיה נט ב) 'כי עונותיכם מבדילים', והתקנה לזה איתא בזוהר הק' לזעוק מעומקא דליבא בכל כוונתו שהיא רק קול לבד בלא דיבור והוא נקרא זעקה ושוועה, ומוזה אין המקטרוגים יודעים רק הקב"ה בעצמו פונה לזעקה זו כשהיא באמת מעומקא

י. כעין זה כתב הרה"ק ה'זרע קודש' מראפשיץ זי"ע (פרשת ורא ד"ה וידבר משה) שלכאורה קשה הא דאמרינן שהדיבור היה בגלות במצרים, וכאן כתיב 'ותעל שוועתם' ונראה שהתפללו בפיהם ותפילתם נתקבלה, ומכאן באריכות שאכן לא היו כאן דיבורים אלא זעקה מקרב הלב וזהו 'ותעל שוועתם'. וז"ל. דכתיב 'וגם אני שמעתי את נאקת בני', וידוע שנאקה הוא בלב לבד, וכלומר שהקב"ה שמע את תשוקת לבם שהם רוצים להתפלל לפניו לעובדו ית"ש כראוי בדיבור קדוש, והם בעצמם ביקשו רחמים על דבר זה שנתרחקו מאתו ית"ש וצעקו ע"ז, וז"ש ויצעקו בני אל ה' מן העבודה - פירוש, על עבודתו ית' שאינו כראוי...

יא. ידוע דבר המעשה מהגאון רבי ישעי' ברדאקי זצ"ל שהיה ממייסדי הישוב בעיה"ק ירושלים, בעת אשר הפליג בספינה לעלות לארץ הקודש יחד עם בנו ובתו הקטנים נשברה הספינה באמצע הדרך (כשכבר היו קרובים לא"י) וקפצו לים לשוט ע"פ המים, האב הגאון רבי ישעי' לקח עמו את בנו ובתו ושט יחד עמם... תוך כדי שחייתו בים הרגיש שכוחותיו אוזלים, והבין שאם ימשיך לשאת את שתיהם עליו יטבעו כולם במים אדירים, בשעה קשה זו התבונן ובירר לעצמו את ההלכה מי עדיף, ואת מי מהם הוא מחויב להפקיר בעבור השני, והחליט שהצלת הבן קודמת להצלת הבת כמבואר בפוסקים. בטרם עשה מעשה לעזוב את בתו הטובעת, אמר לה בלב נשבר ובחרדה, הנה ביררתי את ההלכה, וכדי להציל לכה"פ ב' נפשות הנני מוכרח לעזוב אותך לנפשך... מששמעה הבת את דברי אביה, החלה לזעוק 'אבי... אבי... אין לי על מי להשען כי אם עליך - האם תעזבני ותשליכני למצולות ים (רחם נא עלי, מבלי לחשוב חשבונות) שפעי' דין יש לך לעשות כן), לשמע דבריה נזדעזע האב עד מאד, והחל זועק אל ה' שיצילם מן המיצר, והרגיש מיד שהוא מקבל כוחות חדשים בעוז ותעצומות ובכוח זה המשיך לשוט עד חוף מבטחים כשכל הג' שלמים ובריאים. והמשיך לשחות עם שניהם עד החוף וניצולו כולם.

לאחר שנים רבות כאשר הגיע זמנו של הגאון ר' ישעי' זצ"ל להפרד מעוה"ז קרא לבתו ואמר לה, האם את זוכרת את היום ההוא שהגענו ליפו והספינה נשברה, ורק ע"י הצעקה שלך שצעקת 'אבי, אבי, אל תעזבני', על ידי זה ניצלת, דעי נא, שבכל עת וענין כשתרגישי שאת נמצאת במים עזים או במקום צר ומצוק, אפילו שאין נראה לכאורה מקום להינצל על פי דרך טבע אז תצעקי לשמים 'אבי, אבי, אל תעזבני', וכשצעקתך תהיה ממעמקי הלב כמו אז תושעי, כי אם אני אשר אינני רק אב בשר ודם - על ידי צעקתך נכמרו רחמי עלייך עד שלא יכולתי יותר לראות הצער,

מאת ה' לבטח היה נרפא. ישמע חכם ויוסף לקח להקור מעלת ערך התפילה ולנצל אותה תדיר.

מן העבודה ויזעקו - התפילה מתוך לב נשבר מתקבלת ביותר

ובתב עוד רבינו בחיי, 'הזכיר שני פעמים 'מן העבודה' ללמדך שאין תפילתו של אדם שלימה כאותה שעה שהוא מתפלל מתוך הצרה והדוחק, שהיא יותר מקובלת, והיא העולה לפניו יתברך. וכן תמצא ביונה הנביא ע"ה שבאר העניין, שאמר (יונה ב ה) 'בהתעטף עלי נפשי את ה' זכרתי ותבוא אליך תפילתי אל היכל קדשך', הכטיח הנביא שהתפילה שהיא מתוך הצער ועטיפת הנפש היא הנכנסת לפניו אל היכל קדשו יתברך, עכ"ל.

וכן כתב ה'אור החיים', 'עוד ירצה ע"ד אומרו (תהלים קיח ה) 'מן המצר קראתי קה ענני במרחב קה' כי אחת מהתפילות המתקבלות היא תפילה שמתוך צרה, וכן הוא אומר (יונה ב ג) 'קראתי מצרה', התפילה שהאדם קורא לאלוקיו מתוך צרתו - בכל לבו, היא העולה תיכף למרומים. ומוסיף ה'אור החיים' שתפילה מתוך הצרה

ותעל שוועתם - הכל צריכין לכוח התפילה

בפרשתן (ב כג) ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שוועתם אל האלוקים מן העבודה. ביארו ה'רמב"ן' ו'רבינו בחיי' שאף שכבר הגיע עת גאולתם להוציאם ממצרים, מכל מקום לא נגאלו עד שלא צעקו בתפילה לפני ה', ורק על ידי אנחתם ושוועתם זכר ה' את בריתו לגואלם. וללמדנו, שעל האדם להפיל תחינה לפני בוראו, בבקשת רחמים על כל דבר ודבר, קטן כגדול, כי אף השפע הראוי ומוכן להגיע אליו לא יגיעו מבלעדי תפילתו.

יסוד זה מצינו עוד ב'רמב"ן' בפרשתן (ד י), שהנה משה אמר 'לא איש דברים אנוכי... כי כבד פה וכבד לשון אנכי', ולכאורה צריך ביאור, היפלא מה' עשות נס כזה להסיר מאתו ערלת שפתיו, בזמן שעשה ניסים ונפלאות לרוב בכל פרשת יציאת מצרים. אלא, כי לא יעשה הקב"ה נס אם לא התפלל האדם על כך, גם את משה רבינו לא ריפא כי לא התפלל לרפואתו (וטעם הדבר שלא ביקש, כי אכן לא אבה להתמנות כמנהיגם של ישראל ללכת אל פרעה). אך וודאי אילו היה מעתיר בתפילה ומבקש זאת

והחזקתי בך בכל כוחי, על אחת כמה וכמה, אבינו שבשמים אשר הוא מקור הרחמים אם תצעקי אליו באמת כמו אז בודאי תוושעי בכל אשר תבקשי ממנו.

יב. משל למה הדבר דומה, לעומד בפתחו של היכל המלא בחמדה גנוזה, כסף זהב ומטמוניות רבות, והרשות נתונה לו להיכנס להיכל ליטול מכל הבא בידו ולהתעשר עושר רב. אך דא עקא שאין בידו את המפתח לפתוח את השער, שהוא נשאר מחוץ להיכל חסר כל. כיו"ב היא התפילה, כי היא המפתח לבוא שעריו בתודה וליהנות מכל ההשפעות שמשפיע הקב"ה על בניו רחומיו, ומבלעדי התפילה נמנע מהאדם להשיג את השפע הרב.

ובזה ביאר הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע (חידושי הרמ"ל אות פח) את התפילה 'ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת', ולכאורה מדוע עלינו להתפלל ע"ז שבוודאי השי"ת אינו מקפח שכר כל בריה. אלא ביאורו, דמן השמים אין נותנים רק באיתערותא דלתתא - בתפילה, וצדיקים אלו שבוטחים כל כך בה' עד שאינם מתפללים על כך, עליהם יש לנו לבקש ותן שכר טוב...

יג. ה'רד"ק' מבאר (יונה ב ב), כי הנה אצל יונה הנביא היו ב' ניסים, א. שלא נפל למצולות ים כשהשליכוהו לים אלא הדג בלעו. ב. שעל אף שכבר שהה יונה במעי הדגה, לא אמר נואש אלא נשאר בשכלו והתפלל, ואכן סופו שניצל משם, וגדול הנס השני שלא התייאש מלהתפלל יותר מן הראשון.

לפני כעשרים שנה נחלה אחד מחשובי ויקירי קרתא דשופריא שליט"א במחלה הידועה, והכביד עליו חליו עד שכבר מסוכן היה ל... אז קיימו ידידיו וקרוביו כמה וכמה עצרות תפילה, הפיצו ברבים את שמו לתפילה בכל אתר ואתר, ואכן בדרך נס הבריא לגמרי כאחד האדם, לאחר הנס נענה, שאין עיקר הנס שהוא נתרפא, שהרי התפללו עליו ופשיטא שהתפילות מתקבלות, אלא 'הנס' - שיהודים רבים עמדו בתפילה על הנמצא בכזה מצב.

יד. כתב ה'ספורנו' עה"כ (ב כה) 'וירא אלוקים... וידע אלוקים', וז"ל 'ידע נגעי לבבם, ושהיתה תפילתם וצעקתם בכל לב, על היפך 'זיפתוהו בפיהם וגו' ולבם לא נכון עמו' (תהלים עח לו-לז). כי אכן תפילה זו הבאה עם כל ה'ברען' ולא כמצוות אנשים מלומדה, היא הפועלת רבות במרומים.

אחיזי, ביום הראשון ראה מצרי מכה עברי ולא היה לסבול כן מאהבת עמו, ביום השני ראה שני עבריים נצים והוקשה בעיניו כיצד ירים איש ישראל ידו על חברו, ובכנות יתרו דלה להם מים להצילם מיד הרועים האחרים שלא סבל את העוול שנעשה להם ע"י הרועים.

וממשיך ב'ליקוטי חבר בן חיים' 'זהוה מרגלא בפומא דמרן, כי זאת רמזו חז"ל (גדרים לה.) בפסוק (לד א) 'פסל לך, לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות', כי כתנאי קודם למעשה כדי לקנות את התורה על האדם לקנות תחילה את ה'מידות טובות', והנה ענין המידות לא נכתבו בלוחות, וכאילו נשרו מהם כ'פסולת', ועל בני' ללמוד מעלת המידות ממשה רבינו עצמו - כשיראו שבזכות מידותיו הטובות זכה להיות 'מקבל התורה' יבינו גם הם בחשיבות המידות... והיינו שבזכות שהיה 'אוהב ישראל' ומיצר בצרתני' זכה לקבל תורה מסיני ולכל מדרגותיו הגדולות.

אינה כשאר תפילות העולות ובאות לפני ה' על ידי אמצעי ומשמיעי תפילה בעלי כנפיים (מלאכים), אלא היא עולה ביותר לפני כיסא הכבוד בלא אמצעי. וזה דבר הכתוב ותעל שוועתם וגו' מן העבודה היות ועקתם אל ה' הייתה מתוך העבודה הקשה, לכך 'עלתה' שוועתם תיכף ומיד קדם ריבון עלמין¹⁰.

וירא בסבלותם - להתבונן תמיד בצרכי הזולת להיטיב עמו ולמנוע ממנו צער

בפרשתן (ב יא) 'ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם', וברש"י, נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם. איתא מהרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ליקוטים בפרשתן ד"ה ויהי, ומקורו בספר תלמידו ליקוטי חבר בן חיים) כאן ניכר ההפרש וההבדל כי זה לעומת זה עשה האלוקים, כי בעשו כתיב (בראשית כה כו-לד) 'ויגדלו הנערים... ויאכל וישת ויקם וילך...' - לא ראה מאומה לנגד עיניו אלא את עצמו את מאכלו ומשתהו וכו', ואילו במשה מצינו כי אך 'ויגדל משה' מיד נתן עיניו ולבו להיות מיצר על

טו. ומכאן תשובה, כי הנה פעמים בעת שיהודי שרוי בצרה וצוקה, אם בגשמיות אם ברוחניות, נראה לו שבזו העת אינו ראוי לשפוך לבו לפני הבורא, ישיב אל עצמו, אדרבה ואדרבה, כפי ריבוי הקושי כך תפילתו יותר מרוצה ומקובלת לפני המקום ב"ה.

טז. איש יהודי היה בעיר מאנטריאל שבקאנדא ושמו 'רבי מרדכי וויינבערגער' (נלב"ע לפני כמה חדשים בשנה זו) מקום מוצאו ולידתו היה באירופא שלפני ה'מלחמה'. מתחילה היה שם משפחתו 'גרינפעלד' אך משום מעשה שהיה היסב שמו ל'וויינבערגער', וכך הוה מעשה, לרבי מרדכי זה היה ידיד נעורים שנקרא בשם 'ענגיל', יחדיו שהו במחנות הפליטים מיד אחר ה'מלחמה', גם השתדלו יחדיו להשיג לעצמם אישור כניסה לקאנאדא. בכדי לקבל את ה'אישור' היה עליהם להיבדק אצל רופא לראות אם בריאים, כי אין מדינה בעולם שתסכים להכניס לתחומיה חולה ל"ע. ואכן, ר' מרדכי קיבל 'אישור', ואילו רעהו הבחור ענגיל לא קיבל כרטיס אישור מאחר שחלה אז ב'טיפוס' ל"ע.

בהגיע עת הפלגת האניה לחוף מבטחים בא הבחור הידיד להיפרד מר' מרדכי, ובתוך כך פרץ בבכי מר, באמרו, מה יעלה בסופי, הרי לעולם אשאר כאן, כי אף לכשאבריא בעזהשי"ת לא תסכים שום מדינה להכניסני אחר שחליתי בעבר בטיפוס ה"י, ומה יעלה בסופי וכי לעולם לא אוכל להקים בית בישראל... נכמרו רחמי ר' מרדכי עליו, ובכוחות למעלה מהטבע, נתן לידידו את ה'אישור' שלו, באמרו לא יקרא שמך עוד 'ענגיל' אלא 'גרינפעלד' - הפלג למרחקים בשמי ותנצל נפשך. והוא חזר למקום השממה... רק אחר זמן ארוך השיג רבי מרדכי 'אישורים' להפליג גם לקאנאדא על שם מאן דהוא (שכבר נלב"ע) בשם 'וויינבערגער', ומאז נקרא שמו ר' מרדכי וויינבערגער, והצליח ה' דרכו ברוח ובגשם ונתאחדו תורה וגדולה על שולחנו. כעבור שנים רבות נכנס ר' מרדכי אל רבו הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע ושאל את הרבי אולי אשוב לשמי הראשון ואקרא את עצמי בשם 'גרינפעלד', אמר לו הרבי, בכל פעם שמאן זהו נוקב בשמך - ר"מ וויינבערגער, נעשה רעש גדול בשמים עד היכן הדברים מגיעים - כמה יש ביד יהודי למסור נפשו עבור הזולת. מדוע תפסיד זאת.

הוסיף לזה חכם אחד, שהנה מצינו בתורה לקרוא ל'יוכבד ומרים' - שפרה ופועה - ובחז"ל (עיי' רש"י שמות א טו) ביארו שפרה שמשפרת לוולד, פועה שפועה לוולד. ועדיין צריך ביאור מדוע לא נקראו בשמם האמיתי יוכבד ומרים, אלא מכאן, כי לא ייקרא שם האדם אלא על שם פעולותיו שפועל ומיטיב לאחרים.

יז. פעם אמר הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע בגשתו להניח תפילין כאשר נישק תחילה כנהוג את היוד

איתא מהרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (וארא תרס"ג ד"ה וידבר) וז"ל. ובאמת כמו שצריכין להאמין בהקב"ה אף שאין יכולין להבין הנהגה הנעלמת של הקב"ה, כמו כן צריכין להאמין בבני ישראל אפילו שנראין בעורין ושחורין כמו שנאמר (שה"ש א ה) 'שחורה אני ונאווה'. עכ"ל. כדברים האלו ביאר (שמות תרל"ב) בדברי רש"י 'להודיע חיבתן של ישראל שנמשלו לכוכבים', - למי להודיע אלא לבני ישראל עצמן, שהם עצמם יכירו וידעו חשיבותם וחכיבותם לפני המקום, ואיך שהיהודי נראה ובאיזה מצב שיהיה

גם יזכה ע"י ההטבה לרעהו לשפע פרנסה וכל מילי דמיטב, דכתיב בפרשתן (ג יד) 'אהיה אשר אהיה', וכתב ה'רמב"ן' 'כשם שאתה הווה עמי כך אני הווה עמך, אם פותחין את ידיהם ועושין צדקה אף אני אפתח את ידי, שנאמר (דברים כה יב) 'פתח ה' לך את אוצרו הטוב'.

המקום אשר אתה עומד - בכל עת ובכל זמן ובכל מקום בידו להתקרב אל ה' בפרשתן (א א) 'ואלה שמות בני ישראל' וברש"י, 'להודיע חיבתן של ישראל שנמשלו לכוכבים'.

שבקשירת התפילין של יד. התבטא לאמר, כי מקודם שאנו באים להניח את התפילין ולהתעמק לזכור בייחודו ואחדותו יתברך שמו בעולם, הרי אנו מנשקים את ה"י"ד (משמעותה "י"ד" - 'איד', כלומר יהודים), להראות שתחילה יש להרבות באהבת ישראל לנשק (- להיטיב) כל איש ואיש מישראל.

יח. פעם הילך הרה"ק ה'דמשק אליעזר' זי"ע בלוויית הגבאי ברחובה של עיר, בדרכם עברו ליד חנות של שעונים, לאחר שנתרחקו אמר הרה"ק לגבאי הבה נחזור בדרכנו, ונכנס לחנות השעונים. בהיכנס אמר הרבי למוכר זקוק אני לשעון הטוב ביותר בחנותך - לתיתו כמתנה לרבניתי... הציע המוכר בפניו כמה שעונים, ועל כולם נענה הרבי ואמר, לא לשעונים כאלו כוונתי ולא באלה חפץ... הבא עוד כמה שעונים נאים מהם, וכך חזר ונשנה כמה פעמים, באמרו הרבניתי 'מבינה' גדולה היא ע"כ חייב השעון להיות משופרא דשופרא כראוי וכיאות למבינים... עד שאמר לו הרבי, קרא נא לב"ב אולי הם יבינו מי הוא זה ואיזה הוא השעון אשר ימלא את רצון הרבניתי בשלימות, וכן הווה, אחד מהשעונים שהציעו בני ביתו של המוכר נשאו חן בעיניו של הרבי, לווה סכום מעות מהגבאי, ושילם למוכר, לקח את השעון ויצא את החנות... הגבאי לא ידע את נפשו מרוב תדהמה, מה אירע שהרבי ראה לעשות כן, להיכנס לחנות ולא עוד אלא שקרא לבני ביתו של המוכר... שטח הלה את תמיהתו הגדולה בפני הרבי, הרי 'רבי' אתם ומדוע זלזל הרבי כל כך בכבודו, נענה הרבי ואמר לו, הנה 'להשכין שלום' בין איש לאשתו גובר ועולה על הכל, כשעברנו בסמוך לחנות זאת שמעתי איך שהמוכר גוער מאד בבני ביתו שהיא מקלקלת לו את כל מסחר השעונים, כי איננה 'מבינה' מאומה בטיב השעונים וביפיים, ובבערותה בעסקי שעונים הרי היא מרחקת את כל הקונים מחנותם... לכן חזרתי מיד על עקבותי, נכנסתי אל החנות, והראיתי לו שאינני סומך בבחירת השעון עליו כלל כי אם עליה, ודייקא היא ה'מבינה', ובזה בוודאי תשקוט הסערה וישוב השלום לשרור במעונם. פעם עבר ה'חפץ חיים' זי"ע ברחובה של עיר ומצא על הארץ דף הנראה כ'שמות', התכופף הח"ח כדי לטמנו יחד עם ה'גניזה', אך משהגביה את פיסת הנייר מצא שאין כתוב על גבי הנייר אלא דברים ממילי דעלמא, ואעפ"כ הכניסו לכיסו. ושאלהו ה'מלווה' מדוע לא השליך את הדף למקום שהיה מתחילה, ויענהו הח"ח, כי לא רציתי שיצטרך עוד יהודי להטריח עצמו ולהתכופף כמוני מתוך מחשבה כי 'שמות' לפניו ושליכהו ארצה בראותו כי נייר סתמא הגביה וחוזר חלילה, ע"כ הטמנתיו בכיסי, ובזה מנעתי טרחה וצער מכמה וכמה בריותיו של הקב"ה...

כה אמר יוסף הצדיק לאחיו בשעה שהתוודע אליהם 'ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מחרתם אתי הנה כי למחיה שלחני אלוקים לפניכם' (בראשית מה ה), סיפר לי ידיד נאמן רב חשוב במדינת ארה"ב, שלמד אצל הגאון רבי שמואל בירנבוים זצ"ל ראש ישיבת מיר בארה"ב, פעם אחת שאלו רה"י על פסוק זה, וכי מה ענין 'למחיה שלחני' שלכן הוצרך יוסף להצטער בצער המכירה וייסורי בית הסוהר... וכי לא יכול להתקיים 'למחיה שלחני' באופן 'מכובד' כשישלחו להביאו אחר כבוד ב'מרכבת המלך' מבית אביו עד מצרים, שם יבוא לבקר בבית האסורים כאדם נכבד ויראה פניהם זועפים ויפתור החלום, והם כבר יספרו אודותיו עד פתרון חלומו של פרעה וכו', או שיקראוהו סתמא לעמוד על משמר אסיפת התבואה משנות השובע לשנות הרעב....

אלא, שכדי להבין ללבו של ה'רעב' בשבע שנות רעב ולכלכלו כראוי, על הנותן לעבור קודם את ההרגשות הללו, כי רק כך יבין כראוי ללבם של אלו. רק כאשר ירגיש את חיי הדחקות, העוני והמחסור יבין ללבם של עניים בעת דחקם, ויפרנסם כראוי.

לעסוק בתורה ומצוות כי ממילא אינו חשוב למאומה ולעולם יהיה שפל ונבזה, לפיכך מסיים 'וכחלום יעוף', היינו שאם ייטיב דרכו יוכל לעלות במסלה העולה בית א-ל ולעוף לשמים, כמו שנאמר אצל חנוך (בראשית ה כד) 'ויתהלך חנוך את האלוקים ואיננו כי לקח אותו אלוקים', ותיבת חלום עולה בנימטריא כמנין חנוך, חושבנא דדין כחושבנא דדין (84), כי חנוך עלה לשמים ונעשה מלאך ממ"ט הנקרא 'עוף' (ראה תיקו"ז ב:), וזה 'כחלום יעוף' דייקא, כי כל איש מזרע ישראל הגם שהוא כשפל המדרגה, יוכל בזמן מועט על ידי מעשים טובים להיות בשמי מרום כמלאכי מעלה. והיינו שצריך להתחזק תמיד בשתי מידות אלו.

ובן מצינו בפרשתן (ג ה) 'של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא', ומבאר החפץ חיים (עה"ת) עומד לשון הווה, כי בכל מקום ובכל זמן יכול אדם להתקרב אל בוראו, לעבדו ולקיים מצוותיו, ואין לו אלא להשיל ולהסיר את נעליו - אלו המסכים המפרידים בינו לבין אביו שבשמים, כי כל החילוק שבין איש לרעהו בין צדיק למי שאינו הוא רק בעובי המחיצה המבדלת, אבל כאשר מסירים מחיצה זאת מיד מתגלה המקום ביפעת אורו, ויראה כי הוא עומד על אדמת קודש, וביכולתו לעלות בדרך העולה בית קל.

הדברים אמורים בכל עת ובכל זמן, ופרט עתה בראשית ימי השוכבי"ם - ימי התשובה והתיקון, שלא

הריהו 'נמנה', והוא יקר בעיני ה' - ומזה יתחזק שלא ליפול ביד היצר המנסה להפילו בפח הייאוש שאינו שווה מאומה. אלא יקום ויאמר אכן יקר הנני לבוראי ובן יחיד הנני לו. ועדיין לא אפסה תקוותי, בידי להתעלות לשמי רום למדרגות העליונות ביותר.

ואין איש מישראל המרוחק מהשראת השכינה יהיה באיזה מצב שיהיה, כדאיתא במדרש (רבה ב ה) שאל גוי אחד את רבי יהושע בן קרחה, מה ראה הקב"ה לדבר עם משה מתוך הסנה, א"ל, אילו היה נגלה אליו מתוך חרוב או שקמה כך היית מקשה (מדוע נגלה אליו באלו), אלא, להוציאך חלק (בלא תשובה) אי אפשר, למה מתוך הסנה, ללמדך שאין מקום פנוי בלא שכינה אפילו סנה. ומבאר ה'מהר"ל' (גבורות ה' פכ"ג עמ"ק) עומק הכוונה, כי אם היה נתגלה באילן חשוב היה מקום לומר כי 'השכינה שורה' רק על אדם חשוב, אבל לא בפשוטי עם, ע"כ נגלה אליו בסנה (שהוא גדל בכל מקום) להורות שאין מקום מיוחד אל השכינה, ושלא יאמר אדם 'עזבני ה'', ולא אלי הדברים אמורים. אלא אף הדומה לסנה המלא בקוצים ודרדרים, גם עמו נמצא הקב"ה ומשגיח עליו.

רמזו רימזו הרה"ק ה'אמרי נועם' זי"ע (מועדים ח"ג מאמרי ר"ה ד"ה בפיוט וכחלום יעוף) בנוסח הפייט (לימים נוראים 'ונתנה תוקף') 'אדם יסודו מעפר וסופו לעפר', שיש כאן עצה טובה איך להתגבר על היצה"ר ולא להיכשל בעבירה ועוון, והוא על ידי שיזכיר לעצמו שיסודו מעפר וסופו לעפר. ברם, מחשבה זו מסוכנת להביאו לידי ייאוש שלא

יט. בשם המגיד מדובנא זי"ע אמרו להמשיל, לעני המלוכש בבגדים גסים ועבים שביקש מהחייט שיתפור עבורו בגד מובחר המתאים למידותיו, ויתן לו החייט מבוקשו, אולם כאשר בא הקונה ללבשו לא עלה בידו, והיה הבגד קטן מכפי מידתו, נתרעם הקונה על המוכר ב'טענה' שסתם רימהו, הביט בו החייט ונענה - אכן, בגד זה הוא הראוי ומדויק למידתך, ברם, הואיל נא בטובך להסיר תחילה את הבגדים הגסים אשר הינך לובש ואז תראה שהבגד מתאים למידתך.

במשל זה ביאר 'המגיד מדובנא' את מאמר הכתוב 'של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא', שכך אמר הקב"ה למשה (ולכל בר ישראל), אל תטעה לחשוב שאינך ראוי לעמוד ולשרת לפני הבורא ב"ה, אלא מתחילה - של נעליך מעל רגליך, אלו המסכים המבדילים בין האדם לבין הקדושה, ואז תראה כי המקום אשר 'אתה' עומד עליו אדמת קודש הוא שמאז ומעולם היית עומד על אדמת קודש, וגם בלבך הייתה שלהבת אש קודש לה' ולעבודתו, אלא ש'גסות' מנעה אותך מלהרגיש זאת, על כן יש לך לעדן את עצמך ומידותיך, ואז תאיר נפשך ונשמתך באור צחצחות.

כ. אמרו קמאי שעבודת ימי השוכבי"ם כדוגמת אנשי הצבא היוצאים למלחמה, שראשית דבר ישימו מצור על העיר - למנוע מהם מים ומזון, עד אשר ייאלצו בני העיר להיכנע, כך היא העבודה בימים אלו, למנוע מן היצר 'מים ומזון' עד אשר ייכנע ויתבטל כוחו לגמרי.

באר הפרשה - שמות

בני חביבי - חביבות הבורא בהתגברות האדם על יצרו
בפרשתן (א כא) 'ויהי כי יראו המיילדות את האלוקים
ויעש להם בתים', ביאר הגאון ה'שבט הלוי'
זצוק"ל (בספר 'רחמי הרב' ערך גבורה) וז"ל. הנה הני תרי נשי
היו יוכבד ומרים, כאומרם ז"ל (סוטה יא:) שהיו צדקניות
גדולות, זרע קודש וגם נביאות, והיו יראות אלוקים מעודן,
ואעפ"כ לא נאמר עליהם שבח זה - שיראו את האלוקים
אלא בשעה זאת, דאין יראת ה' של האדם נבחנת אלא
בשעה שהוא עומד בנסיון ממורא בשר ודם, והוא מאדיר
יראת ה' ועבודתו יתברך. וכן בשעה שהוא צריך לוותר
על צרכיו החמריים והוא מוותר עליהם - לכבוד שמו
יתברך^ג, אז ראוי לחותם של ירא ה' י^ג.

בפרשתן (ב כה), 'וירא אלוקים את בני ישראל וידע
אלוקים', ובתרגום יונתן, וַיִּחַמַּא ה' צַעַר
שְׁעֻבָּדָהוֹן דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגַלֵּי קְדָמוּי יַת תְּיוֹבָתָא דְעֻבְדוֹ

יחשוב אדם כי יש לו לקבל ע"ע 'עבודות' שאין בכוחו
עמוד בהם כי לא הן ולא כיוצא בהן דורש ממנו ה',
אלא שיעמוד ויכריז, עד כאן, די לדרכי שהילכתי בהם
עד הלום... מהיום והלאה אהיה טוב^ב. כיו"ב ביאר
הרה"ק היהודי הק' זי"ע (נחמד מזהב פר' ויצא, הובא ב'היהודי
הקד" עה"ת) בפרשתן (ג יג-יד) 'ואמרו לי מה שמו מה אומר
אליהם, ויאמר אלוקים אל משה אהיה אשר אהיה'.
ופירש, כי עיקר עבודת האדם לשוב ולהתחדש בכל יום,
מבלי לחשוב כלל על העבר^ג, ואז יוטב לו כזה וכבא.
וכזה מבואר, כי משה אמר - והיה כי יאמרו אלי כיצד
נגאל, הרי משוקעים אנו במ"ט שערי טומאה עד ששכחנו
מה שמו של הבורא, מה אומר אליהם. א"ל הקב"ה כה
תאמר לבני ישראל, אהיה - בלשון עתיד, מי שאומר
מעתה אתחדש, ואיטיב דרכי, גם הבורא אומר לו אהיה
מעתה עמך.

אחד מחסידי הרה"ק מקאברין זי"ע התאונן לפניו, רבי, הנני שקוע מאד בחטאי וה'בלאטע' (בוץ) גדול מאד, ענה לו
הרה"ק אף הבוץ הגדול ביותר - אם אין מוסיפין לו מים הרי הוא מתייבש לגמרי, אף אתה, עזוב את דרכיך, וממילא
תתייבש כל הבלאטע (הבוץ)...

היה אומר הרה"ק הנתיבות שלום זי"ע בשם אביו הרה"ח ר' משה אברהם ברזובסקי זצ"ל הי"ד שכל אדם נולד
עם 'דבר אחר' בקרבו, והוא גדל עמו כשמספק צרכיו, וזאת היא העבודה למנוע ממנו מאכל עד שימות...
כא. ומשמיה דהרה"ק הרר"ב מפשיסחא זי"ע מתאמרא, שבעמוד האדם לפני בי"ד של מעלה לאחר אריכות יו"ש,
לא ישאלוהו מדוע חטאת, כי על זה יענה וישיב שיצרו תקפו, אבל זאת ישאלוהו מדוע לא שב בתשובה שלימה,
הרי שערי תשובה פתוחים ועומדים לפניך היה לך לשוב בכל עת בתשובה שלימה...

כב. וכבר אמרו דלכן אין 'ויהי' אלא לשון צער (עי' מגילה י:) ואילו 'והיה' הוא לשון שמחה (בר"ר מב ג), כי 'ויהי' המחשבות
על מה שהיה ועל העבר זהו צער גדול, אבל לחשוב רק אודות העתיד 'והיה' - זהו שמחה גדולה...
כי זה דרכו של היצר להשפיל את רוחו של אדם שירגיש שאינו שווה מאומה, ועל ידי שהוא מזכיר לפניו את
עברו הרי הוא מפיל את רוחו בהווה. ועל זה כבר אמרו צדיקים שאפילו לאלף שנים של עבר אין זכות להחריב
אפילו רגע אחד של הווה. כי על האדם לשכוח מכל עברו ולומר, מאי דהוה הוה, מכאן ואילך חושבנא.

כג. ובכלל זה שמירת כל חושיו ותאוות לבו, וביותר בענין 'שמירת פיו ולשונו', כי השומר פיו ולשונו זוכה להיות
דבוק בשכינה, וכמו שאמר הרה"ק ה'ייטב לב' זי"ע, שעל כן זכה משה רבינו ע"ה לדבר עם השכינה פה אל פה,
מפני שהיה 'כבד פה וכבד לשון', ובתרגום, 'ארי יקיר ממלל', כלומר שהיה מייקר ומחשיב כל תיבה ודיבור שהוציא
מפיו, וכיון שכלכל דבריו, והחשיבם לשמור על כל מוצא פיו זכה לגילוי שכינה ולמדרגות נשגבות ביותר.
כד. צא וחשוב, כשתמצא מאן דהו שהציל בימי ה'מלחמה' רבבות אלפי בני ישראל, וכי תכריז עליו - זה האיש
'ירא שמים' הוא, הרי זה כמגרע מחשיבותו ומחשיבות פעליו, עד שתאמר עליו 'כל המציל נפש אחת מישראל'
וזה הציל פי כמה וכמה מ'נפש אחת', ומ"מ התורה ראתה אל נכון לשבח את ה'מילדות' שהצילו רבבות מבני ישראל
- 'ויהי כי יראו המיילדות את האלוקים' - ללמדך שאין לך שבח גדול מכך.

היה אומר הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע בשם זקנו הרה"ק מקאצק זי"ע, (בימים האלו שיש להרבות בסיגופים) הסיגוף הגדול
ביותר הוא להיות ירא שמים, - 'יראת ה' טהורה', כשנמנע האדם מדבר עבירה בעת שיצרו בו עבר בקרבו כאש, ומתגבר
עליו שלא לשמוע לו.

וז"ל"ק (הוש"ר תרע"ד) זקיני זצללה"ה מקאצק הגיד כי יותר נוח לגוף לקבל על עצמו כל מיני סיגופים שבעולם מלקבל

וּכְבַר אָמְרוּ בְגִמ' (פסחים קיג.) 'אמר רבי יוחנן שלשה הקב"ה מכריז עליהן בכל יום, על רווק הדר בכרך ואינו חוטא, ועל עני המחזיר אבידה לבעליה, ועל עשיר המעשר פירותיו בצנעה, הרי שהקב"ה משתעשע ביציר כפיו שכבש יצרו כנגד מבעו לעשות רצונו ית'. עד שהוא מכריז עליהם בכל העולמות, פלוני נוהר מלפגום בעיניו והתגבר על יצרו, אלמוני שמר על מחשבתו. והקב"ה שש ושמח בכל פעולה ופעולה, אפילו בדבר הנראה לאדם כאין בו ערך, או אפילו אם מתגבר רק פעם אחת בלבד^כ, כגון ששומר עיניו פעם אחת ותו לא, אף שנכשל ר"ל פעמים רבות, אך בעת הזאת שניצח את

בְּמוֹמְרָא דְלֹא יָדְעוּ אֲנִשׁ פְּתַחְרִיהִי^כ (שראה ה' צערם של בני" מהשעבוד, והיה גלוי לפניו התשובה שעשו כסתר בלא שידע איש מחברו)^כ. והיינו כי חביבות וחשיבות מיוחדת יש להקב"ה במעשי האדם כסתר, בנסיונותיו הנעלמים מעיני כל חי אם בשמירת עיניו או שאר חושיו^כ, ודייקא תשובה זו המשיכה את הגאולה. ולדין ייאמר, כשאתה עומד בפני נסיון בענייני שמירת הפה או העיניים, הוי מחזיק בקשרי המלחמה נגד יצרך, הוי בולם פיך, עצום עיניך מראות ברע, והקב"ה יקבלך בשתי ידים ותתרכה חביבותך לפניו עד מאד, שהרי כל זה 'בטומרא' הוא, ואין איש יודע על כך^כ.

על עצמו עול מלכות שמים, ואין סיגוף גדול לגוף יותר מלהיות תחת עול מלכות שמים - להתנהג בכל ענייניו רק עפ"י התורה עכ"ד.

כה. יש שרמזו בדברי הגמרא (ברכות ה:) 'רבי אליעזר חלש, על לגביה רבי יוחנן חזא דהוה קא גני בבית אפל, גלייה לדרעיה ונפל נהורא' (ריו"ח גילה את זרועו והואר הבית מאורו), ולכאורה יש לתמוה, מדוע הוצרך רבי יוחנן לגלות זרועו ככדי להאיר את הבית, וכי לא קרנו עור פניו באור יקרות, אלא רמז יש בדבר שה'מעלות' אשר בכוחם להביא אורה לבית אינם ממעלותיו הגלויות והנראות לכל, אלא דווקא אלו שבנסתר מעין רואה ובהצנע כשאין איש יודע מהם - מהם תצא אורה.

וכן מצינו (פסחים קיג.) שלשה הקב"ה מכריז, עשיר המעשר פירותיו בצנעה.

כו. יש מצדיקי הדורות שהיו מכנים תרגום זה 'דער שובבי"ם תרגום' - כלומר שבו נרמז כל ענין השובבי"ם. כז. היה אומר הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע, הנה, אומרים בנוסח הקידוש 'אשר קדשנו במצוותיו ורצה בנו', ולכאורה נראה שמן הראוי היה לנו לומר להיפך 'אשר רצה בנו' - וקדשנו במצוותיו, שהרי תחילה בחר ורצה בנו ולאחמ"כ נתן לנו את התורה ומצוות, אלא, כי אכן, בלא קדשנו אי אפשר שיהא ורצה בנו, רק אחר שיתקדש האדם [כפי יכולתו] יתרצה וירצה בו ה'.

כח. ואל יאמר, וכי ידעת איזה יצר רע וקשה שוכן בקרבי... וכי ידעת לאלו דברים קשים רעים ומגונים הוא עומד ומפתה אותי יומם ולילה... מה כבר יצא ממני, להיכן אגיע עם יצר רע וקשה כ"כ, ישמע היטב לדברי הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע (בספרו 'בן פורת יוסף', ויחי) בפרשתן, כי משה רבינו עומד ומתנצל לפני הקב"ה שאין בידו לדבר אל פרעה מפני שהוא ערל שפתים וכבד פה ולשון, ענהו הקב"ה (ד יא) 'מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח או עור הלא אנכי ה'". ולכאורה צריך ביאור - שהרי אם ביד ה' לברוא פה חדש כ"ש שבידו לרפא את כבד פיו ולברוא לו לשון צחה ונקיה, מדוע נשאר משה בכבודות לשונו. אלא ביאורו, כי ה'לשון קולמוס הלב' ולכן נולד משה ככבד לשון כי גם לבו רע היה, ואכן, מכיוון שתיקן והסיר את רוע לבו גם כבודות הלשון הייתה צריך להתרפא, וזאת גופא הוכיח משה רבינו להקב"ה כי אינו ראוי להיות מושיען של ישראל כי אם הוא עדיין כבד פה הרי זה הוכחה שלבו עדיין רע.... אמר לו הקב"ה גם רוע לבך כבר תקנת ביגיע כפך, ו'מי שם פה לאדם' - ק"ו שיש בידי לרפא את כבודות פיך... אבל אין רצוני לרפאותך 'ללמד לדורות שמתחילה היה לו למשה חסרון בלב גם כן - שהיה לב רע ושינה הטבע, וזהו עיקר תכלית האדם, ומכל-שכן להשראת השכינה, ונלמד זה ממשה... כי משה רבינו ע"ה מצד טבעו היה עלול להרע, רק ששינה הטבע לעשות ההיפך'. הרי לך שאף משה רבינו שלא מצינו בקורות הדורות אדם גדול כמוהו אשר ידעו ה' פנים אל פנים ושהה כמה פעמים בשמים ממעל כמלאך משרת ואין לנו כל שמץ השגה באפס קצה גדולתו - אף הוא נוצר מתחילה עם מידות ותכונות רעות, אלא שבהתגברות על עצמו שינה את טבעו לעשות טוב וחסד בעיני אלוקים ואדם, ודייקא מתוך כך עלה והגיע למדרגותיו הרמות, אף אתה אל תתאונן כי יצרך מפתך להיות כאחד הריקים בישראל - בכל מיני פיתויים לדברים מגונים ל"ע - כל אחד ואחד בדידיה, כי דייקא בזה תלויה כל עליותיך בקדושה. כט. והעיקר, שיחשיב כל רגע של התגברות על היצר - לעצום עיניו מראות ברע אפילו רק רגע אחד מתוך נפילתו...

יצרו הריהו מעורר שמחה בכל העולמותי. וכאשר יתבונן האדם ויעמיק במחשבתו בזה יוסיף כוח ואומץ להתגבר ביתר שאת ועוז.

דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע – יכנס אל האדם ב'פתח פתוח' שמוצא – בדבר קטן אשר לא נוהר האדם לשומרו ולנעול אותו בשמירה מעולה, ומשם בא להפילו מדחי אל דחי. אבל, אם ישמור האדם את עצמו מתחילה, ולא יתן ליצר אפילו 'דריסת רגל' אפילו על 'פכים קטנים' ממילא לא יהא לו מקום לנעוץ צפרניו ולא ימצא מנוח לכף רגליו.

בפרשתן (א י) 'הבה נתחכמה לו פן ירבה', ופירשו צדיקים (כל חד לפי דרכו, עכ"פ העולה מדבריהם) דלא

מעשה היה בימים ההם בארץ ישראל – בתקופה שנקראת 'תקופת הצנע', כשהממשלה שבאותם הימים העניקה לכל ראש משפחה 'תלושים' (vouchers) למזון בני המשפחה. והנה באחד מ'תלמודי התורה' רחש לבו של אחד המלמדים דבר טוב וחילק לכל תלמידיו פיסת 'מזונות' אחת לשלושים יום בכל 'ראש חודש', פעם היה תלמיד נבון שלגודל אהבתו אל אביו החליט לעצור בעצמו בכל כוחו מאכילת העוגה ולהגישה כ'מתנה' לפני אביו, מיד כשקיבלה מידי המלמד עטפה בנייר, ושמר עליה מכל משמר לבל יתנסה ב'נסיון' לאוכלה, ב'הפסקה' הראשונה פתח ה'עטיפה', הביט בעוגה וירא כי טוב – ולא יכול להתאפק, על כן נגס בה בצידה כשיעור 'כל שהוא', ומיד סגר הנייר, ב'הפסקה' הבאה שוב פתח ונגס בצידה השני... סוף דבר, בבואו לביתו הגיש את העוגה לאביו בקריאה של חיבה ראה נא אבי מה הבאתי לך מבית תלמודי... נתמלא לבו של האב צהלה ורינה, אבל כשפתח את הנייר ומצא שהעוגה נגוסה (געביסין) מכל צדדיה, אז זלגו עיניו מהתרגשות שני דמעות גדולות, בראותו עד כמה חשק בה הבן, וכבר 'נכשל' באכילה זעיר פה זעיר שם, ומכל מקום עצר בעצמו במסירות נפש להציל ככל האפשר להגיש לפני אביו מזה נתרש האב פי כמה וכמה... אף לדידן ייאמר, אכן, נפלת ונכשלת, היצר שלט בך בכל פינה ופינה, עתה אדרבה, אם תשמור עצמך אפילו לרגע אחד מתוך כל 'שעת הנסיון', ותעניק לאביך שבשמים את הנותר מהנגיסה והנשיכה תערב מנחתך לפני הקב"ה פי כמה וכמה.

ולא עוד, חשוב נא, כיצד עוררו אלו הנגיסות שמסביב לעוגה את אהבת האב לבנו, כי הם הם הראו לאב עד כמה חשק בנו לאכול מהעוגה, ומזה הבין האב עד כמה 'הקריב' הבן מעצמו למענו. אף בדידן, אכן נכשלת ונפלת, אך מזה נראה את גודל התבערה שבערה בלבו, נמצא עולה חשיבות 'קרבנו' – בזה שלרגע אחד לא הביט ולא עשה שלא כהוגן עד אין ערוך.

ל. סיפר לי מחנך גדול אחד, שבתחילת דרכו ב'ישיבה קטנה' שילחו המשגיח חוצה מכותלי הישיבה כמה פעמים על דברים של מה בכך (אף שהיה בחור כהלכה, גבר רצון המשגיח להטיל מורא (משמעת) על כל בני הישיבה), באחת הפעמים בהם נשתלח חוצה התחבר אליו בחור מבוגר ממנו – שלא קנה מספיק יראת שמים, והוליכו למקומות מפוקפקים ברצותו 'לחנך' את המשגיח - שישמע מה מעשיו של הבחור הצעיר בעת שהותו בחוץ ושוב לא ישוב על מעשי השילוח... הבחור לא ידע להשית עצות בנפשו, כי מצד אחד היה מלא וגדוש ביר"ש, אך לאידך לא היו לו עוז ותעצומות לסרב ל'גדול'... אך אז הקרה ה' לפנייהם שיכנסו לגינה בחצר אחד הבתים, ומשמים נשלח אליו 'מלאך' להצילו מרדת שחת ה"י, כאשר ניגש אליהם האיש הממונה על הגינה (גנן) ושאלם למעשיהם כאן, וספרו לו כל הקורות עימם, החל הלה לגולל בפניהם קורות חייו, שלפני ה'מלחמה' היה הוא בעצמו בחור ואברך חסידי – ירא ושלם, אלא שבצוק העיתים בשנות המלחמה הנוראה ירד מהדרך רח"ל, ולמד 'הלכות גנות' על בוריים, והראה להם את כל נפלאות הגינה וסדר עבודתו, כאן הנני גוזם, שם אנכש ובמקום פלוני אעדור... אבל שם – הראה באצבע לא אגע ולא אתקרב, כידוע שאחרי הזריעה נרקבים הגרעינים ורק לאחמ"כ הם מתחילים לצמוח ולאיתעביד לאילנא רברבא, ואלו הגרעינים דשם רקובים המה ובדרכם לצמוח ולגדול, ואסור בתכלית האיסור לנגוע בהם עתה, כי בזו השעה כל נגיעה מסוכנת לקלקלם ולכלותם...

אף אתם כיוצא בזה - שלחו אתכם מבין כותלי הישיבה, הרי בשעה זו ובמצב זה הנכם דומים לאותם גרעינים רקובים – שדייקא מתוך רקבון זה הם עומדים לצמוח, אף אתם הזהרו והישמרו מכל 'נגיעה' וכל שינוי, כי כל שינוי מסוכן להוריד אתכם לבאר שחת עד שלא תהא לכם תקומה... שמעו לעצתי, חזרו לישיבה. הבחור שב לישיבה עלה ונתעלה עד רום המעלה, וכהיום הנו ת"ח גדול, ירא שמים מרבים ומחנך בחסד עליון...

אף לנו ייאמר, כל עת רקבון – נסיון וקושי אינו אלא דרך לצמיחה ועליה, וביתר שאת יזהר וישמור מכל דבר קטון כגדול המסוכן להפילו אפיים ארצה. שלא לגעת ולא לזוז כמלא נימא מהנהגתו בזמנים טובים.

באר הפרשה - שמות

יג

וזה ביאור הכתוב, הבה נתחכמה לו לבל יוכל להתחיל בפורענותו, שאם לא נעמוד בפניו בתחילת דבר אכן יש לחשוש פן ירבה ויגדל היצר להחטיא כהנה וכהנה, כי עבירה גוררת עבירה על ידי שמצא פתח פתוח להיכנס בתוכו^{יג}.

ותשלח את אמתה - יעשה מה שבידו עשות ומן השמים יסייעוהו

בפרשתן (ב ה), ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור... ותשלח את אמתה ותקחה^{יג}, והנה איתא

בגמרא (סוטה יב:) שעמדה במרחק רב מ'תיבת משה' אלא שנשתרכבה ידה עד לתיבה שהיה בה משה והצלתו מן הנהר, ואיתא מהרה"ק השרף מקאצק זי"ע ('אמת ואמונה' אות תרל"ו) דזהו השבח ששבחתה תורה, שאף שהייתה רחוקה מהתיבה לא אמרה מה אעשה - רחוקה אני, אלא עשתה ככל אשר לאל ידה עשות^{יג}, ומהשמים סייעו

והדברים אמורים הן לענין השמירה על 'גדרי הקדושה'^{יג}, הן לענין ה'יאווש' אחר הנפילה, כי מאד מאד יש להזהר שלא יגרר אחריהם לתהום רבה.

ואם כבר נפל 'יגער ביצר הרע' ויאמר לו - אינני שלך, מעתה אינני אותו האיש אלא אחר אני, וזה האיש

לא. וכך ביארו במה שאמרו על יוסף (רש"י בראשית לט ג) 'התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו, אמר הקב"ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך אני מגרה בך את הדוב', שאין זה עונש על שסלסל בשערו, אלא כך היא המציאות שברא הקב"ה בעולמו, שעל ידי שנתן מקום ליצר להיכנס בו מכח סלסול השער שוב היה בו כח להעמידו בנסיון הגדול והקשה [ואף שאין לנו שמץ השגה כלל ביוסף, אך מכל מקום ללמד יצא למען נשכיל ארחות חיים].

לב. וישמור עצמו מאד, להיות בסביבת אנשים יראים ושלמים, כי חלק גדול בבנין האדם או חורבנו תלוי בחבריו הסובבים אותו, וכחיום הזה די לנו לצאת רגע אחד לרחובה של עיר (או להתבונן בתוככי ביהמ"ד) לראות עד כמה גורל נפשותינו ונפשות צאצאנו תלויים בענין זה שנקרא 'חבר טוב'...

פוק חזי מה שרמז בעל ה'חיות דעת' (בהגדה של פסח שלו - 'מעשה נסים', ד"ה והאותות זה המטה) **שאפילו הקדוש והטהור** - אם יבוא בקרבת הרע והרשע יהפוך לרע, וכן היה עם 'מטה האלוקים' שנהפך ליד פרעה ל'נחש' - סמל הרע והטומאה, וז"ל. לזה הראה לו הקב"ה מופת - המטה שהפך לנחש, לרמוז לו שישאל מחמת שהן דחוקין וטעונין בגלות הן רעים, וכאשר ירוויח להן יחזרו למוטב. כי אפילו המטה אלוקים שעליו נאמר (ד יז) 'את המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות', כאשר הושלך ארצה שהוא מקום הטומאה נהפך לנחש, וכן הוא בישראל, מחמת שנתערבו בגוים נעשו דליטורין שהוא ענין נחש, ולכך אמר לו אחוז בזנבו ולא אמר אחוז 'בראשו', כי זנב מורה על שפלות, לומר, תן לדבר ששרשו בקדושה שנטמא אחיזה במקצת ויחזיר לקדושה - אפילו אם הוא בגודל השפלות שהוא כינוי לזנב... עכ"ל.

ידוע ביאורו של הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע בכתוב (ה ז) 'לא תאסיפון לתת תבן לעם', שלכאורה קשה דאם כוונתו מלשון 'הוספה' היה לו לומר 'לא תוסיפון' ומהו שהוסיף א'. אלא הביאור, שהוא מלשון 'אסיפה' - שהיו נאספין בכל ליל שב"ק ומשתעשעין במגילות שבידים (עיין שמור"ר ה יח), וראה פרעה שעל ידי התאספיות הללו עומדים המה בתוקף אמונתם וקדושתם, וגם חשש שהתחזקות זו תחיש להם גאולה שלימה לצאת לחרות עולם מתחת ידו - על כן גזר לא תאספון, שלא יתחזקו יותר בשבת אחים גם יחד, ואז יכנסו בשלימות תחת יד מצרים ברוח ובגשם, ולא במהרה יוכלו לצאת מתחת יד מצרים. וסיים ואמר, פארוואר (כך היו מכנים בפולין 'אמת') בשעה שאעלה למרום לאחר מלאות ימי ושונותי, יבוא משה רעיא מהימנא לקראתי ויאמר לי, אכן כיוונת לטעם הנכון על מה שנכתב לא תאסיפון בא' דייקא. לג. ויזכור את דברי הפסיקתא (פיסקא שובה ישראל פ"ט), וז"ל שובה ישראל עד ה' אלוקיך, לבן מלך שהיה רחוק מאביו מהלך מאה יום, אמרו לו אוהביו, חזור אצל אביך, אמר להם איני יכול שלח אביו ואמר לו הלוך מה שאתה יכול לפי כחך ואני בא אצלך בשאר הדרך, כך אמר הקב"ה לישראל שובה אלי ואשובה אליכם, עכ"ל.

וכך כתב ה'יעב"ץ' (אבות ב ב) בביאור הכתוב (תהילים לו ה) 'גול על ה' דרכך, ובטח עליו והוא יעשה', דקאי על מי שנצרך ל'חיזוק' בעניני עבודת ה', שלא יאמר אין בכוחי להתגבר, אלא ידע שכמו זה הנצרך לגלגל אבן גדולה מראש ההר לתחתיתו, שאין נדרש ממנו כי אם לדחוף 'מעט' את האבן, ומשם ואילך תתגלגל האבן מעצמה, כך עליו - להתחזק מעט, ולבוא להיטהר, והבא ליטהר מסייעין אותו מן שמיא לילך בדרך הנכון והישר.

כל העוסק בתורה - התיקון ע"י לימוד התורה"ק ובפרט כשהוא ברציפות

בפרשתן (ג יב) 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה, וברש"י, 'דבר גדול יש לי על הוצאה זו (יציאת מצרים), שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף שלושה חדשים שיצאו ממצרים'. הקשה השפתי חכמים, 'דלכאורה צריך ביאור וכי לאחר ג' חדשים קבלו את התורה, והרי לסוף ג' יום קבלו את התורה, אלא ביאורו שאין הכוונה לתורה שבכתב שקבלו במעמד הר סיני, אלא לתורה שבעל פה' שקיבלו רק לאחר ג' חדשים (י"ז בתמוז) כשירד משה רבינו מן השמים, ו'דבר גדול' קאי על תורה שבע"פ, כי בעסק תושבע"פ נדרשת יגיעה עצומה, וכמו שכתב במדרש תנחומא (נח ג) שכל מה שהוצרכו לכפות עליהם הר כניגית היה על תורה שבע"פ, כי על תורה שבכתב אמרו 'נעשה ונשמע' מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט, אבל על תורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב את הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו, שנא' (דברים ו ה) 'ואהבת את ה' אלוךך בכל לבך ובכל נפשך ובכל מאורך', בזה הוצרכו לכפיית הר כניגית.

בעדה להשלים הפצה להציל את משה"י, מכאן ילמד כל אדם שלא להתעכב מחמת שהדבר מרוחק ממנו, אלא 'ישלח ידו' וסוף דבר שמשמים יראוהו נפלאות, והקב"ה יפתח לו כפתחו של אולם"י.

ביוצא בזה מצינו בדברי האור החיים הק' שאמר הקב"ה למשה 'ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך' (ד יב), והיינו אחר שאמר משה כי כבוד פה וכבוד לשון אנכי, 'השיבו הבורא, כל עוד שלא תתחיל במצוה אין מקום להסירם, ולזה אמר 'לך' פירוש לך בשליחות זה וכשתדבר תראה שיוסר כבודות פיך ולשונך, עכ"ל. כלומר, כשיעשה כל אשר ביכולתו - שילך אל פרעה ויתחיל לדבר, אז יסייע הקב"ה בעדו שיצאו דיבוריו הגונים ומיושרים.

ובך כתיב במדרש (תנחומא בפרשה), כשראה משה את הסנה בוער באש אמר אסורה נא ואראה (ג ג), ונחלקו רבי יוחנן וריש לקיש, ריו"ח אמר ג' פסיעות הלך משה רבינו, ור"ל אמר שעיקם את צווארו. בין כך ובין כך חזינן שעשה איזה מעשה, והיינו, שהגם שהיה ראוי לראות את 'המראה הגדול הזה', מ"מ רק לאחר שעשה מעשה (אפילו קטן) זכה וראה את מלאך ה' בלבת אש מתוך הסנה. ללמדך שאין זוכים לכל השגה אלא אם יתחיל מעצמו ויעשה מעשה ומן השמים מוסיפין ומסייעין אותו.

לד. בימי שבתו של הרה"ק מקאצק זי"ע על כסא ההנהגה שאלו יהודי שהיה ידידו ורעו משנות קדם, יחדיו הסתופפו ולמדו מפיו של הרה"ק רבי בונם מפשיסחא זי"ע, הלא שנינו ישבנו בצילו של רבינו הקדוש, ונתייגענו לעלות בדרך הישרה, כיצד אירע שאתה נעשית לרבי בעל מדרגה גבוהה מאד ואילו אני נשארתי אדם פשוט מן השורה. ויענהו הרה"ק, הרי למדנו בפשיסחא לבאר את הכתוב (תהילים קטו טז) 'השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם' - שדרכו של היהודי אל השלימות כמי שעולה מהארץ ועד לשמים שבו ייאמר 'יעלו שמים ירדו תהומות' - ובלשונונו 'מ'טאנצט מ'פאלט, מ'פאלט מ'טאנצט' היינו ששואפים ועוסקים לעלות מעלה עד רום השמים ואז נופלים, אך לא נשארים בנפילה אלא ממשיכים לנתר ולקפוץ לגובה עד שמתעלים. והנה אתה, אכן החילות לעלות מעלה מעלה אך משראית שהנך נסוג אחור ונפול התייאשת ונשארת בנפילתך, אך אני לא אמרתי נואש בעת הנפילה אלא המשכתי להתעלות עד שהגעתי להיכן שהגעתי. הוסיף הידיד לשאול, ילמדנו רבינו כיצד יקום האדם ויתעלה מתוך הנפילה, והרי היא כואבת ומייאשת את האדם. ענהו הרבי מקאצק, אין הדבר תלוי אלא ברצונו ותשוקתו של האדם. כי כך למד הרבי רבי בונם מהנאמר אצל בתיה בת פרעה, ששלחה את ידה למרחק גדול והביאה את התיבה שבה היה משה מונח אליה, ודרשו ז"ל שהתיבה הייתה מרוחקת ממנה מאד, אלא שנס עשה הקב"ה ושרבובי אשתרבת ידה - וע"י שנתארכה ידה השיגה את משה רבינו. ותמיהה גדולה היא, וכי לא ראתה שהתיבה רחוקה כ"כ, מדוע הושיטה את ידה. ומכאן, כשאדם רוצה דבר בכל נפשו ומאודו אינו רואה כלל שהוא רחוק ממנו... ומאחר שכל כך עז חפצה של בתיה לקחת את התיבה היה נראה בעיניה כמו שהיא מרוחקת רק במרחק מועט, לכך שלחה את ידה לקחתו, וה' עשה נס ונתארכה ידה אמות הרבה. כך אף אני, בשעה שנפילתי גברה תשוקתי להתעלות עד כדי כך, עד שכבר לא הרגשתי כלל כמה קשה ורחוק להשיג את זו ההתעלות, אלא המשכתי בכל מאודי, יגעת ומצאתי לה. ואולי לכן זכתה למה דאיתא בזהוהר הקדוש (פרשת שלח) שבכל יום ויום מראים לבתיה בת פרעה את דמותו של משה רבינו כהכרת הטוב על שהצילתו ממימי הנהר.

התורה הקדושה לוכך ולטהר את האדם מכל חטא עוון ואשמה".

בן נודע מה שכתב ה"יסוד העבודה" (ח"ג פ"ה ה) וז"ל, אמרו חז"ל תורה מכפרת מגני ומצלי, ותלמיד חכם אין אש של גהינום שולט בו, והקובע לו ללמוד ה' שעות בלי שום הפסק דיבור בענין אחר... נראה לי שדבר זה הוא ענין נפלא המועיל ומזכך ומכפר, ומביא אותנו אדם לתשובה וכפרה מעולה. עכ"ל".

בספר 'כתר ראש' (אות קל"ג) מביא בשם הגר"ח מוואלאז'ין זצוק"ל (בענין התיקונים) כי כל העוסק בתורה אין לו מה לדאוג כלל, וכפי שהראה לו רבו הקדוש הגר"א מוילנא זי"ע מאמר נורא בתיקוני הזוהר המחמירים מאד בחומר העוונות, שהעובר על רצון הבורא נידון

הזמן גרמא, בימי השוכבי"ם בהם ניתן לכל איש ישראל כח עז ותעצומות להתעלות, לטהר ולקדש את עצמו בקדושה של מעלה, אזי בראש ובראשונה יש להרבות בעמל ויגיעת התורה, וכן אומרים משם ה'חידושי הרי"ם' זי"ע בשם הרה"ק השרף מקאצק זי"ע שטיקור תיקון ימי השוכבי"ם הוא בלימוד גמרא ופי' תוספות בעיון.

כתב ה'שלטי גיבורים' במסכת תענית (ש"ע תקע"א ב), 'תלמיד חכם אינו רשאי לישב בתענית שממעט ממלאכת שמים', והיינו שתלמוד תורה מכפר על האדם יותר מהתענית, ולכן אמרינן ליה שלא להתענות, שלא יתמעט ה'מכפר' הגדול יותר".

ובן מביא בספר 'חכצלת השרון' (בהקדמת הספר) ששמע מהרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע, שעל כל התעניות והסיגופים בדרכי התשובה, אין לך תיקון גדול יותר מן

לו. פעם ראה הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע אברך היושב בתענית באלו הימים, אמר לו הרמ"מ מדוע הנך עוסק ב'תיקון הקטן' שהוא התענית והצום, הרי 'בר הכי' אתה, ואפשר לך לערוך את 'התיקון היותר גדול' והוא לימוד גמרא ותוס'.

לו. הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע היה מזהיר תדיר את כל הבאים במחיצתו להרבות בלימוד דפי גמ' ותוס'. דכירנא שנכנס אליו בחור בר מצווה בשבת קודש לאחר תפילת המנחה בכדי להתברך אצלו, והרבי היה באמצע אמירת תהילים כדרכו, על כן אמר לו בלשון הקודש - אומר לך 'הדרכה' לבר מצווה, הנך עומד לקבל אורח יצר טוב, שהוא מלאך, מן הראוי שתקיים בו מצוות הכנסת אורחים, והנה, הכנסת אורחים בשלימות היא שמעניקים ונותנים לארח את מה שהוא רוצה ואוהב, ולא מה ש'בעל הבית' אוהב, על כן אגלה לך שאורחך - יצר הטוב, אוהב דבר אחד והוא לימוד הגמרא, ראה נא להנאותו בריבוי דפי גמרא".

כל עצותיו לכל עניין, רוחני וגשמי, היו בריבוי לימוד התורה, שמעתינו אומר פעם לאחד מבחורי ישיבת סלבאדקא אשר שאל מאתו עצה וסגולה לשמירת עיניים, ענה על אתר, השקיע את עיניך באותיות הגמרא, ואז תזכה לשמור את עיניך מראות רע.

לח. הרה"ק רבי יוחנן מראחמיסטריוקא זי"ע הורה פעם למשמשו באחד מימי השוכבי"ם באישון ליל, שיעיר את כל הקהל ויעמידם לפניו בבית המדרש, בהקהיל את הקהל, יצא רבי יוחנן אל הקהל ואמר להם, דעו לכם - עד הנה לא רציתי לעורר ולדבר בעניינים אלו, אך זה עתה נתגלה לי גודל וחשיבות כח לימוד שעות רצופות שהם נעשים ל'ריצפת אש'... על כן יקבל כל אחד על עצמו קבלה בענין זה.

דהרי הלימוד ב'ריצפות' ללא הפסק דברים בטלים וכדו', מטהר את נפש האדם לאין ערוך, מתאמרא בשם ה'מהרי"ל דיסקין' זי"ע על דברי חז"ל (חגיגה יב:) על המפסיק ממשנתו 'מאכילין אותו גחלי רתמים', שעונש זה גדול הוא מאד, כי כמו האוכל גחלי רתמים שהגחלים לוחשים לו בתוככי פיו ואף לאחר מכן לא ירגיש כל 'טעם' באכילתו - אף כשיאכל דברים טובים ועריבים לחיך, כמו כן הוא העונש של 'גחלי רתמים'...

כתב החזון איש (קובץ אגרות ח"א אגרת ג) עיקר הלימוד הוא התמידי והבלתי נפסק, בלימוד התמידי הוא סוד הקדושה וכו'. מן הראוי לחבל תחבולות איך לקנות את התמדת הלימוד, ולהתפלל על זה תמיד.

איתא בגמרא (ע"ז ב) לעתיד לבא מביא הקב"ה ס"ת ומניחו בחיקו, ואומר, למי שעסק בה יבא ויטול שכרו, ומבאר המהר"ל (חידושי אגרות ע"ז) שלכן מניחו בחיקו להראות כי ע"י התורה שהיא בחיקו של השי"ת וקרובה אצלו, העוסק בה ג"כ קרוב אל השי"ת, ומי שהוא קרוב אל השי"ת ראוי שיקבל שכרו מן השי"ת, הרי לך גודל קדושת עוסק בתורה. סיפר הגה"ח ר' נחום ראטשטיין שליט"א (יאר נתיבות פרק ג' סימן ד) בענין 'תקנות הכולל' שהיה בראשותו כפי שהעמידם

ביסורים קשים ורעים ואין לו תקנה כי אם במיתה רח"ל, אך בסוף אותו מאמר נרא בתיקוני זוהר (תיקון כא-כב) איתא שכל העוסק בתורה הרי מתקיים בו אורך ימים בימינה להצילו מן 'המיתה', ובשמאלה עושר וכבוד יינצל אף מן 'הייסורים', כי נפשו מיטהרת בקדושת התורה הקדושה⁴⁰.

יהי רצון שנוכה לתקן נפשותינו ורוחותינו ונשמתנו מכל סיג ופגם בימי השוכבי"ם הקדושים הללו, ובזכות זה נוכה לכל מיני ישועות ורפואות⁴¹, שפע ברכה והצלחה עד בלי די⁴², ובקרוב נוכה בכוא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב, בב"א.

הרה"ק ה'בית ישראל', וז"ל. בשנת תש"כ שמעתי מפ"ק כ"ק מרן אדמו"ר הבית ישראל זצ"ל, כל אחד צריך לעבוד ולהתייגע כדי לעקור ממנו את החטא, ואף אם נראה לאדם שאין לו שייכות לזה ומדמה בנפשו שכבר עקר מעצמו את זה, באמת, פעמים הרבה טעות הוא בידו, כי רק 'דחוייה' היא בכח ההתנגדות שבו, אבל לא נעקר ממנו הדבר, ולכן יש שלפעמים בעת זקנה מתעוררים הדברים והוא תוהה ומשתומם על מה ולמה הגיע לו ככה, ולא ידע שבכלות כח ההתנגדות שבו התעורר בו הדבר הזה שלא עקרו בימי הנעורים והבחרות, ולכן, צריך כל אחד לעקור את הדבר מעצמו בעוד כוחו במתניו, ואני אומר שעקירת הדבר הוא בזה שאינו משוחח באמצע הלימוד.

ומוסיף להביא מה שאמרו בשם הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, שעקירת הדבר הוא בזה שפועל ועושה עם חבירו לסייע לו ע"ד שאמר נעים זמירות ישראל 'אלמדה פושעים דרכיך וחסאים אליך ישובו' (תהלים נא טו) במזמור המורה דרכי תשובה ליחיד.

עוד שמעתי מהגה"ח ר' נחום ראטשטיין שליט"א בשנת תשל"ב היה מקום הלימוד בביהמ"ד שב'קרן הבנין' (רח"י רש"י 40 בעיה"ק ירושלים) ושם ישנה מרפסת היוצאת לצד הרחוב, באחד הימים עבר ה'בית ישראל' ברח' רש"י ולנגד עיניו שני אברכים עומדים במרפסת ומדברים ביניהם 'מילי דעלמא', על אתר שלח הרבי את המשב"ק ר' חנינא להביא לפניו את ר' נחום – ראש הכולל, ובבואו לפניו תמה הרבי, היתכן כזאת... מדוע האברכים מפסיקים באמצע הלימוד בדברים בטלים, ר' נחום שרצה להמתיק את דינם של האברכים נענה בפני הרבי ואמר, הרי הרבי תיקן שהאברכים לא ידברו באמצע הלימוד רק מחוץ לביהמ"ד, ולאברכים הללו היה ענין נחוץ לדבר ביניהם, ע"כ יצאו השניים מבין כותלי ביהמ"ד ושם ערכו שיחתם, אמר לו הרבי... כל זה לא אמרתי אלא למי שבא אליו יהודי מבחוץ – לא ידבר עמו בתוככי ביהמ"ד – שם לא יעסקו אלא בתורה, אבל כששני המדברים באים מכותלי הכולל, מאן דכר שמיה – שידברו ויגמרו ענייניהם ועסקיהם אחרי הלימוד...

עוד מעיד שם (יאיר נתיבות, עמו' קא) וכך ראיתי בכתבי חמי החסיד רבי זעליג ז"ל שמצטט דברי כ"ק מרן אדמו"ר האמרי אמת זצ"ל מה שאמר למשגיח של ישיבת שפת אמת הרה"ח רבי שמחה בונם לייזרזון ז"ל, וזל"ק, די געסט השגחה אין ישיבה, די זאלסט אכטונג גייבען אז זיי זאלען נישט רעדין פין אנהויב לערנען ביזען סוף לערנען, אז זיי ווילען רעדין זאלען זיי רעדין נאכען לערנען, 'אך בצלם יתהלך איש' (תהילים לט ז) 'לעולם יראה אדם כאילו בעל השמועה עומד לנגדו' (ירושלמי שבת פ"א ה"ב, ונדרש זאת מהפסוק אך בצלם יתהלך איש), אין ווען אביי ורבא שטייען אנטקעגען וויא קען מען רעדין עכל"ק [פירוש, בתור 'משגיח' בישיבה, שמור על הבחורים שלא ידברו וישוחחו מתחילת הלימוד ועד סופו, כל הרוצה ידבר אחרי סדר הלימוד, והרי 'בעל השמועה עומד כנגדו' – כיצד יהיו לדבר כשאביי ורבא עומדים לנגדו בסמוך לו, כיצד יפנה לעסוק ולדבר מעניינים אחרים].

לט. כתיב בפרשתן 'ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו', וכבר דשו רבים לבאר מדוע פתח בלשון הוה באמרו הבאים, וסיים בלשון עבר איש וביתו באו (עי' שמו"ר א ד), ומבאר ה'חתם סופר' (תור"מ) כי עד עתה עסקו בתורה בקביעות, ונחשב שעדיין לא היו בגלות, שבעיסוקם בתורה הרי הם כמו שהם עדיין בארץ ישראל (עי' מהרש"א ברכות ח.ה), אך משעזבו ספסלי דבי מדרשא, כמבואר בחז"ל (ילקוט שמות א ד"ה ובני ישראל) 'ותמלא הארץ אותם' – 'שנתמלאו בתי טרטיאות ובתי קרקסאות מהם' ופסקו מלעסוק בתורה, בעת הזאת הם 'באים מצרימה' – לשון הוה, כי את יעקב – כשהיה קיים וישיבתו עמו, הרי איש וביתו באו שהביאו אוירא דארץ ישראל למצרים ולא היו עדיין בגלות, רק עתה ירדו לגלותם. מ. כה אמר הרה"ק ר' דוד בידערמאן מירושלים זי"ע סגולה לחולה, קח שמן ואמור: הרמב"ם היה רופא, ובזכותו ישלח ה' רפואה שלמה לפלוני בן פלוני, ואת השמן יש להדליק על ציון הרמב"ם לכשיזדמן (בספר בית ישראל השלם

בשם הרב ר' פנחס בלנק, ששמע מהרה"ג ר' מיכאל הרמן זצ"ל ששמע מר' דוד'ל, הבאנו הדברים לרגל יומא דהילולא החל ביום א' הבעל"ט).

מא. ודע ש'שובב' נוטריקון ש'מחים ב'צאתם ו'ששים ב'בואם. ואז יהא שובבי"ם נוטריקון – ש'פע ב'רכה ו'הצלחה ביכל מ'עשה י'דינו.